

דבר העורכת

החומר מחייך אלי.

בני אדם מהגרים ממולדותיהם לארצות אחרות, וירוס חוצה גבולות ומדביק בחולי בני אדם ללא הבדל דת, גזע ומין, מפגשים שנערכו פנים אל פנים כמעט במרחק יריקה הפכו אפשריים ללא קרבה פיזית באמצעות רשתות ותדרים שמקיפים את כדור הארץ. חומר גולמי מציית להוראות ממוחשבות ונעשה בעל צורה, רכיבים מחומר במופעו התעשייתי צפונים במכשירים שאנו משתמשים בהם בשגרת היומיום וכן בתעשיית החלל.

החומר מחייך אלי.

אני מעיזה לחשוב על מערכת החושים האנושית – זו שאחראית על קליטת גירויים מהסביבה אל גוף אדם, והאדם מגיב בהתאם לאופי הגירוי. האם המערכת החושית תגיב לשינויים הטכנולוגיים? תנועות ידיים של ילדים ובני הנוער שהתמסרו למגע הסליים¹ נראות מלאות עונג וסקרנות; תנועות ידיים שמתנסות בלישה, במתיחה, במעיכה, בהרחה של חומר וזהו, וחוזר חלילה. אולי התופעה הזאת מרמזת לקולו של חוש המישוש הקורא למגע הישיר.

המתנתי לחוכמת התרבות שתבזיק ותייצר מהלך של הלימה במפגש בין ההווה לעבר. שהמגע הישיר ימצא דרכים להיות חלק משגרת היומיום. חוגי קרמיקה נעשו מבוקשים, היכולת למרכז חומר על האובייטים מהנה ומספקת את כל המגורים, ההנאה שביצירה בחומר נשמעת בקול רם. כבר כמה שנים שהקראפט מצטרף לשיח התרבותי, הובילו לכך מגוון מהלכים מתחומי ידע שונים שאני מכבדת. הפעם בחרתי להשמיע את קולו של החוש, וכן להתבונן בנדידת מעמדו של החומר בשיח האמנותי-תרבותי. שינוע, שבר, ביטוח, ארכאולוגיה, בצק, עקרות בית – מילים אלה נדחקו כיום לשולי השיח. בסטודיות של אמנים נמצא חומר קרמי, כעוד חומר בין שלל חומרי היצירה. בביאנלה בוונציה מוצגות עבודות קרמיקה, גלריות שבעבר הסתייגו מהצגת יצירות קרמיקה אינן מהססות עוד. ייתכן שזה ריגוש מוגזם או תופעה חולפת, ובעתיד ישובו החומרים וייקוו למקורותיהם.

הכתבה הפותחת, 'במירוץ לקאנון', עוסקת בתקופה הטרומה ציונית, אז ייצרו התושבים הערבים באזור כלי קרמיקה בתהליכי ייצור מסורתיים – החל בכריית החומר וכלה בשיווק הכלים המוכנים. אני סבורה שהמבט אל העבר הקרוב יחסית במדינת כל ארכאולוגיותיה עשוי להפתיע ואף לאפשר צמיחה מתוכו.

טליה טוקטלי

* סליים הוא חומר גמיש שנוצר מערבוב של חומרי ניקיון ביתיים וטואלטיקה ומזה שנים ילדות וילדים מתעסקים בו.

תוכן העניינים

4	עוזה זבולון — כלי החרס של ראשייה אל-פוחאר המרוץ לקאנון: סדרת מאמרים על שדה הקרמיקה הישראלית (מאמר 8)
8	יובל עציוני — אמפורה תפורה - על עבודתה של גליה חי ביקורי תערוכות
10	גלי גרינשפן — קליל רוברט אירווינג Kahlil Robert Irving ריאיון
18	ד"ר עידית שכנאי-רן — ארבע אחיות
19	יבגניה קירשטיין מאמאקרימיקה
20	אנה כרמי — ירמיהו 54, סיפור בלשי - פרק סיום
29	אמיר גלבע — בְּשֵׁדָה הַחֶמֶר לזכרה של זהבה אדלסבורג ז"ל
30	דן אורימיאן — מדף - עירית אבא וגבריאל קלזמר ביקורי תערוכות
33	רחלי רוטמן גר'י — תצורות - אסנת ריצ'מן
34	טליה טוקטלי — שמחת עניים - קראפט בוטני ריאיון עם שרון מורו
38	צוללת
47	מיכל ברקוביץ — חומר חי - תערוכה קבוצתית בהובלת מידד אליהו ואווה אבידר ביקורי תערוכות
50	טליה טוקטלי — שגרת עבודה כשגרת חיים - רינה פלד ביקורי תערוכות
52	מיכל ברקוביץ — רכוב על אופניים - יהודה קורן על המפעל 'קרמיקה 1250' ריאיון
58	בניין יד: פיטול קרמי רב-דורי בישראל
73	מיכל קלסובסקי — סימפוזיון הקרמיקה באום אל-פחם
77	יונת חמיידס — The Question of Clay - על ביתן הקיץ בגלריה סרפנטיין
78	נירית דהן — אמנות הצעצוע ביקורי תערוכות
82	שחר וואנו — אדמה נגוחה צעד אחר צעד טכנולוגיה

עורכת טליה טוקטלי
עורכת משנה עדי שבתאי פפו
עיצוב גרפי והפקה סטודיו רוני ורוני
עריכת טקסט קרן גליקליך

דפוס וכריכה קודף בע"מ
מו"ל עמותת אמנים יוצרים בישראל, אגודת אמני הקרמיקה בישראל

הערות והארות ניתן לשלוח אל: caai@bezeqint.net
נא לציין בנושא: תגובות 1280

שמחת עניים - קראפט בוטני

טליה טוקטלי
מתבוננת ושואלת
את שרון מורו

שמחת עניים - קראפט בוטני | שרון מורו
גלריה B.Y5, תל אביב | אוצרות:
גלית גאון וענבל ראובן | 2022

צילומים: אריאל מדינה

הגעתי לתערוכה לקראת סיומה. האוויר היה רוי ריח של שדה בר. מבט חטוף שהעיד על צמיחה, על קמילה ועל דברים אחרים, יצר עמדה לשהייה ולהתבוננות – מצב טוב במעבר בין הרחוב לחלל הגלריה. במרכז החלל, על משטח מוגבה עגול וגדול שדה צמחים. על הקיר תלויים בסדר אחיד צילומים, על מדפי עץ מונחים מכלים במגוון צורות רוטטות. אף שהעבודות שונות זו מזו, כולן נוצרו מאותה הנחת עבודה – הנבטת זרעים. זרע הוא העובר שממנו יתפתח הצמח העתידי. שרון מורו חקרה את תהליכי הנביטה בתהליך מתמשך ובעין חדה. היא יודעת אילו תנאים נחוצים לפקיעת קליפת הזרע, לצמיחת שורשונים ונצרונים ולהכוונתם לצורות שאינן מטבעם. צורות המכלים שהיא יוצרת מוכרות מתחום העיצוב – מתחום החפצים השימושיים הפנים ביתיים, הכלים או המכלים השימושיים. בזמן קיומה של התערוכה התקיימו מגוון של מצבים, שכן הזרעים שהונבטו צמחו וקמלו. לכן ביקור בתערוכה בתחילתה שונה מביקור לקראת סיומה.

על הקיר תיעוד אינטימי בצילומים של שלבים שונים בנביטתם של זרעי מאכל. הקנכלים הייחודיים שיצרה מורו הונחו בעדינות על מדפי עץ. נוכחותם, על אף הזיהוי הצורני, עוררה סקרנות, וזו הזמינה להתבוננות מעמיקה באובייקט שנוצר כמו מתוך עצמו. מובן שמורו השתמשה בידע שלה וכך הצליחה ליצור אובייקטים שיוצרים את עצמם, כולל החומרים המלכדים אותם לכדי צורות.

למה בחרת לקרוא לתערוכה בשם 'שמחת עניים'?
קטניות הן אחד המזונות הנגישים והזולים ביותר בעולם ובו זמנית גם המזינים ביותר – Super food. האפשרות לייצר בעזרתן מופע מרהיב בעלויות

**במרכז המנדלה המיובשת
נשאר סימן + מובהק, סימון
מתמטי מופשט. תערוכה שיש
בה צמיחה וקמילה המסתיימת
בסימן שיכול להתפרש גם
כפוטנציאל אנרגטי היא
תערוכה מעניינת בעיניי**

מינימליות, כזה שיכול להזין משפחה שלמה, הוביל אותי לבחור בשם הפואטי הזה. היכולת ליהנות ממה שיש, כשיש. אבל בעיקר מתייחס השם לעוני ולרעב, משום שנושא הביטחון התזונתי מעסיק אותי. המוטיבציה לכל הפרויקט התחילה ברצון ללמוד, וכמעצבת גם להנגיש את הידע, לגדל בעצמי מזון, בין היתר כאסטרטגיה קיומית לשעת משבר (שלא איחר להגיע בדמות מגפת הקורונה, ובתחילתה גם חוסר הביטחון בנוגע לאספקת מזון). מבחינה תזונתית ההנבטה מביאה את הזרעים לשלב הפוטנטי ביותר שלהם, כשכמות המינרלים והוויטמינים בשיאם. הרגשתי שיש כאן win-win כשאתני והזרעים שותפים מלאים לתהליך הייצור.

'שמחת עניים' הוא שמה של העבודה המרכזית שהוצגה בתערוכה. שמחתי כשהאוצרות שליוו אותי ותפרו את כל החלקים יחד תמכו בבחירת השם הזה לתערוכה כולה.

מעבדה במטבח?

הסטודיו שלי מתנהל בבית כבר כמה שנים, אבל העיסוק שלי בזרעי מאכל קירב אותי יותר אל המטבח. סדרת הצילומים שהצגתי ב-Edible Home Lab נוצרה במשך שנה רוויית סגרים, כשאתני עוסקת בהנבטה של כל מה שעובר במטבח. מנביטה, מתבוננת, ממציאה, משחקת, מאלתרת כלים ומתעדת. זה היה תהליך יומיומי של עשייה והתבוננות שהתמסרתי אליו לחלוטין, ופתחתי בו את הבוקר, לפני הקפה והמקלחת. הצילום אפשר לי להנציח את הרגעים שתפסו את המבט שלי, רגעים שכעבור רגע השתנו. כך במשך חודש העסיק אותי שורש ג'ינג'ר, ואחריו הגילוי שגלעיני אבוקדו וביצים דומים כל כך במבנה, בצורה ובגודל. אחר כך הייתה תקופה שבה חקרתי את 'עורות' האבוקדו כחומר, ומשם עברתי לזרעי חמוס, מלון, פופקורן ותיירס, עדשים, שעועיות ופיטנגו מהצצר. כל אלה הם רק חלק מכוכבי הסדרה הזאת, שיש בה כמאתיים דימויים. רק כשישים מהם הוצגו בתערוכה.

המעבדה הביתית עוררה בי אסוציאציות של סודיות. לפעמים עורכים ניסויים אסורים או מסוכנים הרחק מהעין הציבורית.

זו אסוציאציה שכלל לא חשבתי עליה, היא מעוררת בי חיוך. התמסרתי לתרגול עיצובי, עשיתי אטיוודים קצרים של פיתוח צורני ורעיוני. כשהבנתי שיש

כאן עבודה מתמשכת פתחתי לפרויקט חשבון אינסטגרם ייעודי עם קהל קטן שליווה את מהלכי המחשבה והעשייה שלי. אז למרות שעבדתי בצורה מסורה ואינטימית מאוד בדל"ת אמות הבית, זה לא היה לגמרי במנותק מהעין הציבורית. היה מתח בריא בין הרצון לעבוד בשקט וב'סודיות' ובין הרצון והצורך לחשוף.

יחידת הבסיס שאת עובדת איתה היא מנפלאות הטבע. הזרע שנבט במעבדת המטבח צימח שורשונים שאת אורגת ויוצרת בהם חפץ.

אני איני אורגת. הזרעים הם אלה שעושים את העבודה – אורגים או קולעים בעצמם. מתוך הרבה ניסויים בחומר אני מכוונת ומתניעה את המהלך, ואז נותנת להם להשלים את העבודה. אני באה מעולם העיצוב הגרפי, שם אני מוצאת את עצמי עוסקת בתזוזות של עשירית המילימטר רק משום שהמחשב מאפשר דיוק חסר משמעות כזה. בעבודה בזרעים הטבע יוצר שלמות של הבלתי מושלם, יוצר גליצי'ים נהדרים שאני אוהבת, ומשחרר אותי מהצורך לשלוט בתוצר הסופי עד הפרט האחרון. אנחנו שותפים.

המנדלה המונבטת הקסימה אותי. הבנתי שבתחילת התערוכה היא נראתה כעבודת רקמה מדויקת, אחר כך נבטה כולה. בסיום התערוכה, כשהגעתי, רובה קמלה, אך עדיין נותר בה הד מהדגם המקורי.

שולחן המנדלה התחיל כניסוי על צלחת במטבח. בדומה למנדלה טיבטית, שבסיום העבודה העמלנית והמדויקת של הנזירים היא נישאת ברוח, כך גם עצם

הצמיחה של מנדלת הקטניות פורעת את התכנון ואת הסדר המוקפדים של הזריעה. השקיתי את המנדלה רק בשבועיים הראשונים של התערוכה, כך שכל מי שביקר בה לאחר מכן כבר חווה את תחילת תהליך הקמילה. היה חשוב לי לתעד מחזור חיים מלא בחודש שבו הוצגה התערוכה.

במרכז המנדלה המיובשת נשאר סימן + מובהק, סימון מתמטי מופשט. תערוכה שיש בה צמיחה וקמילה המסתיימת בסימן שיכול להתפרש גם כפוטנציאל אנרגטי היא תערוכה מעניינת בעיניי.

צורת הפלוס מלווה אותי בעבודה בזרעים משום שהיא מפגישה את הטבעי והפרוע עם סימן גרפי אנושי מוגדר וממושטר מאוד. סוודר מונבט שהצגתי בביאנלה לאמנויות ולעיצוב במוזיאון ארץ ישראל היה 'רקום' בזרעים בצורת פלוס. הוא מסמן בשבילי גם 'עזרה ראשונה ירוקה' (First Green Aid), בהיותו ספק של מזון וחמצן, בוודאי כשהוא רקום בזרעים נבוטים על סוודר שאת לובשת ולוקחת (to go). שמחתי לשמוע שראית בפלוס הזה סימן של פוטנציאל אנרגטי שמבצבץ מתוך הקמילה. אשמח לקחת את האנרגיה הזאת לעבודת המשך, שכבר מתבשלת אצלי במטבח.